

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

Кіндзерська Софія Сергіївна

УДК 339.56:338.439

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до
вирішення»**

за ОПП «Міжнародний економічні відносини» спец.292 «Міжнародні
економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини»

Подається на здобуття першого (бакалаврського) освітнього ступеня

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

_____С.С.Кіндзерська

Керівник роботи

Т.О. Зінчук

д-р екон. наук, професор

Житомир – 2025

АНОТАЦІЯ

Кіндзерська С. Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до вирішення. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітнього ступеня за ОПП «Міжнародний менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні аспекти глобальної продовольчої проблеми. Проаналізовано сучасний стан продовольчої проблеми в світі та Україні, а також оцінено наслідки впливу війни в Україні на продовольчу безпеку. Визначено роль України в експорті продовольчої продукції. Обґрунтовано напрямки вирішення глобальної продовольчої проблеми.

Ключові слова: війна, глобалізація, продовольча безпека, експорт, імпорт, продовольство, сталий розвиток

ANNOTATION

Kindzerska S. The global food problem: economic content and approaches to solving it. - Qualification work on manuscript rights

Qualifying work for obtaining the first (bachelor's) educational degree under the International Management Program in the field of knowledge 07 "Management and Administration" in the specialty 073 "Management". – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The qualification work reveals the theoretical aspects of the global food problem. The current state of the food problem in the world and Ukraine is analyzed, and the consequences of the war in Ukraine on food security are assessed. The role of Ukraine in the export of food products is determined. The directions for solving the global food problem are substantiated.

Keywords: war, globalization, food security, export, import, food, sustainable development

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ТА ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА.....	7
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ	14
2.1. Основні індикатори продовольчої безпеки.....	14
2.2. Аналіз тенденцій зовнішньої торгівлі продовольством	26
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	35
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	44
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із викликів, з якими міжнародне співтовариство стикається протягом десятиліть і продовжує стикатися у 21 столітті, є голод у світі. Вирішення продовольчої проблеми передбачає, з одного боку, необхідність виявлення причин втрати продовольчої безпеки та моніторингу продовольчої ситуації в окремих регіонах, країнах чи домогосподарствах. З іншого боку, необхідно шукати шляхи протидії втраті продовольчої безпеки та зменшення наслідків голоду та недоїдання. Саме тому однією з ключових проблем сучасності залишається необхідність забезпечення продовольчої безпеки. Її ключові положення будуть безпосередньо торкатися базових інтересів різних груп населення, громадських і політичних сил. Прискорення процесів глобалізації та інтернаціоналізації також позначається на стані продовольчої безпеки. Особливу актуальність питання продовольчої безпеки національних держав набули у сучасній епосі світової турбулентності, коли геополітичні загрози розірвали налагоджені логістичні продовольчі маршрути.

Значна кількість науковців-практиків, серед яких Л. Г. Бага, Г. Є. Бесєдіна, І. І. Бібла, Є.А. Борболюк, І. С. Борисовський, Т. М. Вісіна, І. О. Діхтяр, О. І. Дребот, В. І. Ємцев, В. П. Залізнюк, Т.О. Зінчук, І. В. Зубар, Л. М. Киш, С. В. Конохов, П. Я. Кравчук, Л. В. Кучечук, А. О. Лазарько, А. С. Овчаренко, Д. С. Олійничук, Ю. В. Онищук, І. Г. Павловська, Н. В. Палапа, Г. П. Пасемко, О. В. Попко, Н. М. Слободянюк, І. В. Томошук, А. В. Шлапак, С. М. Халатур, О. М. Яценко та інші. Питання, яким чином необхідно вирішувати глобальну продовольчу проблему в сучасному світі залишається відкритим і піддається дискусіям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження засвідчують, що продовольча безпека залишається одним із ключових глобальних викликів, особливо на тлі війни в Україні, кліматичних змін та економічної нестабільності. Продовольча безпека нині перебуває під тиском глобальних

ризиків. Україна відіграє критично важливу роль у світовому забезпеченні зерном, попри внутрішні втрати. Для подолання загроз потрібні координація дій на міжнародному рівні, інвестиції в агросектор та адаптація до нових умов. *Метою* кваліфікаційної роботи є дослідження економічної сутності, сучасного стану продовольчої безпеки та обґрунтування ефективних підходів та механізмів її забезпечення в умовах глобалізації, воєнних дій та змін у світовій аграрній політиці.

Завданням кваліфікаційної роботи є:

- розкрити економічну сутність глобальної продовольчої проблеми;
- проаналізувати основні фактори, що спричиняють дефіцит продовольства у країнах світу;
- виявити наслідки продовольчої кризи для економіки, суспільства та навколишнього середовища;
- дослідити роль міжнародних організацій (ООН, FAO, WFP та ін.) у боротьбі з продовольчою кризою;
- проаналізувати політику окремих країн та регіонів у забезпеченні продовольчої безпеки в умовах глобалізації;
- розглянути сучасні економічні підходи та механізми вирішення загрози в сільському господарстві;
- обґрунтувати пропозиції щодо підвищення ефективності боротьби з продовольчими кризами з урахуванням економічних, соціальних та екологічних чинників.

Об'єктом дослідження є глобальна продовольча проблема.

Методи дослідження. У процесі написання роботи використовувалися такі методи, як емпіричний метод — для збору та узагальнення статистичних даних; методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції — для логічного обґрунтування теоретичних і практичних висновків; метод єдності історичного та логічного підходів — для вивчення еволюції продовольчої проблеми у світовій економіці ;порівняльний економіко-статистичний аналіз

— для оцінки відмінностей у стані продовольчої безпеки в різних країнах; економіко-математичне прогнозування — для визначення можливих тенденцій розвитку ситуації; табличний та графічний методи — для візуалізації досліджуваних показників з об'єкту проходження практики ДП«Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС».

Інформаційна база дослідження. Методологічною основою роботи стали дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців у сфері продовольчої безпеки; власні дослідження автора. Для проведення розрахунків використані дані ФАО (Food and Agriculture Organization), Світового банку (World Bank Group) та дані Державної служби статистики України.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. За темою дослідження опубліковано такі тези, як:

Кіндзерська С. Експортні переваги України в аграрному секторі економіки. Scientific and practical almanac «Innovative science». 2025. №1. С. 180-185.

Кіндзерська С. Формування продовольчої безпеки України в умовах глобальних викликів. Менеджмент сталого розвитку організацій: стратегії, інновації, цифрові рішення: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Житомир, 30 квітня 2025 року). Житомир:Вид-во «Поліський національний університет», 2025. С. 75 - 81

Структура та обсяг роботи. Матеріали кваліфікаційна роботи розміщені на сторінці тексту комп'ютерного набору, даних - 15 таблиць, 7 – рисунків та додатків.

РОЗДІЛ 1

ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ТА ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА

Глобальна продовольча проблема - одна з найдавніших і найважливіших глобальних проблем людства. Потенційний дефіцит продовольства є чи не найстарішою зі всіх глобальних проблем, з якими людство зіткнулося на етапі свого розвитку – вона обговорюється вже понад два століття. Але можливо, що саме зараз ми підійшли до «точки неповернення», після переходу через яку вартість подолання проблем, пов'язаних із вирішенням труднощів різних країн та континентів у сфері продовольства, виявиться значно вищою.

Продовольча проблема не є чимось новим для світової економіки, але у XXI в. ситуація змінилася у двох відносинах: загострилося суспільне сприйняття таких проблем, як бідність і недостатнє харчування; і виникли підстави очікувати високої частоти сплесків, які можна назвати «продовольчими кризами». Прояви глобальної продовольчої проблеми існували протягом багатьох десятиліть. Якби це явище відбувалося лише XXI в., у середині XX ст. не була б створена Food and Agriculture Organization (Продовольча та сільськогосподарська організація) – спеціалізована провідна установа, що переймається проблемами сільськогосподарського виробництва та розвитку сільських регіонів у системі ООН).

В інтерпретації ФАО під продовольчою проблемою розуміється ситуація, за якої певні люди в певний момент часу не мають доступу до достатньої кількості поживних та безпечних продуктів для задоволення своїх потреб та переваг у їжі для активного та здорового життя. При цьому ФАО виділяє чотири аспекти, що характеризують продовольчу проблему:

- відсутність їжі - відсутність достатньої кількості продуктів харчування належної якості, що постачаються національними або імпортними виробниками (у тому числі гуманітарна допомога);

- недоступність харчування – відсутність доступу індивідів до ресурсів, необхідних та достатніх для отримання продуктів харчування для збалансованого раціону;
- нераціональність використання продовольства – задоволення базових фізіологічних потреб організму за допомогою незбалансованого харчування;
- нестабільність - наявність ризиків втрати доступу до продуктів харчування в найближчому майбутньому.

У сучасній економічній літературі також досліджуються різні аспекти глобальної продовольчої проблеми [8].

Під «глобальною (світовою) продовольчою проблемою» в цьому дослідженні розуміється можливість людства повністю забезпечити себе життєво важливими продуктами харчування належної якості та відповідно до фізіологічних норм (здорова дієта) при збереженні екологічної рівноваги (недопущення незворотних змін у середовищі існування людини) [1].

Економічний зміст глобальної продовольчої проблеми, як вважають А. В. Шлапак та С.В. Конохов, відбиває характер соціально-економічних відносин, між окремими індивідами та державою, між населенням та державою, між окремими країнами світу. Виявляючись на різних рівнях (індивідуальному рівні або рівні домогосподарств, територіальному чи регіональному рівнях, національному та глобальному рівнях), глобальна продовольча проблема здебільшого зводиться до браку власне продовольчого забезпечення населення продуктами харчування [37, с. 112].

Глобальна продовольча проблема виявляється як і в значному браку коштів у певної частини населення на купівлю харчів так у значному дефіциті продуктів харчування в найбідніших країнах світу, незбалансованому раціоні харчування, незбалансованості споживання білкових та енергетичних продуктів, невідповідності білкового споживання пороговим нормативним значенням, браку споживання тваринних білків, поширенні неякісного харчування, недостатньому доступі до чистої питної води, тощо [37, с. 115].

О. В. Попко переконує, що глобальна продовольча проблема має двоякий характер. З одного боку, стосується забезпечення населення продовольством, що надає їй соціально-економічний характер, тобто від її вирішення залежать добробут людей на локальному рівні життя та їх соціальна активність у суспільстві. З іншого боку, обмеженість світових природних ресурсів для виробництва продовольства, високі темпи приросту чисельності населення світу та його урбанізації, а також політичні кризи та війни надають продовольчій проблемі глобального характеру [27, с. 47].

Т.М. Вісина та інші автори вважають, що світова продовольча проблема має подвійну природу: соціально-економічну, пов'язану зі способом виробництва та розподілом продуктів харчування, який визначає диференціацію їх розподілу та споживання, включаючи голод і недоїдання, і глобальну, що відображає кінцівку природних ресурсів для виробництва продовольства [4, с. 39].

На думку О. М. Яценко та А. С. Овчаренко - продовольча проблема розглядається в даний час як у вузькому значенні - брак продовольства через недостатній розвиток продуктивних сил в аграрному секторі економіки або окремих його ланок, через несприятливі погодні умови або соціально-економічні події в окремій країні, в регіоні, так і в широко-економічних виробництва, розподілу, обміну, споживання продуктів харчування, брак яких призводить до недоїдання, голоду та епідемій, соціально-політичної нестабільності, революції, бунту та ін. [38, с. 333].

Таким чином, глобальна продовольча проблема на даний момент полягає не в тільки в тому, чи зможе Земля виробити необхідну кількість продуктів харчування для свого зростаючого населення, а і в тому, чи вдасться задовольнити в найближчі десятиліття потреби людства саме в тих продуктах харчування, попит на які буде найбільш високим, і чи можна буде здійснити це за розумними цінами[38].

Проведений Г. П. Пасемко та іншими авторами аналіз та систематизація найвідоміших концепцій продовольчої проблеми показали, що вивчення

продовольчої проблеми лежить межі кількох економічних теорій. По-перше, це теорія граничної корисності, оскільки рівень виробництва продовольства залежить від ресурсів, що є кінцевими (земля та вода), і вартість продуктів харчування зростає внаслідок обмеженості доступу до даних ресурсів. По-друге, глобальна продовольча проблема вивчається в рамках численних теорій міжнародної торгівлі, оскільки досі точаться суперечки про те, що лежить в корені проблеми: абсолютний недолік продуктів харчування у світі або їх неправильний розподіл, внаслідок якого частина країн голодує, а інша частина - щоденно відправляє надлишки продовольства. По-третє, продовольча проблема є однією з основних складових теорії сталого розвитку. Таким чином, ми стикаємося з великою різноманітністю навчань, що так чи інакше торкаються світового ринку продовольства та його провали, але при цьому не можемо констатувати наявності єдиної концепції, що дозволяє чітко сформулювати як визначення глобальної продовольчої проблеми, так і шляхи її вирішення [38].

Беручи до уваги те, що вирішення глобальної продовольчої проблеми є актуальним без винятку для кожної країни, О. М. Яценко та А. С. Овчаренко, виділили основні складові глобальної продовольчої проблеми [рис. 1.1].

Оскільки на формування продовольчої безпеки національних та глобальної економіки впливають природно-кліматичні, виробничі та економічно-торговельні фактори, доцільним буде виділення основних підходів щодо їх трансформації задля попередження чи усунення майбутніх проблем.

Така складова глобальної продовольчої торгівлі як міжнародна торгівля є одним з найефективніших торговельно-економічних методів боротьби з продовольчою проблемою на глобальному [4, с. 192]. Погодимося з І.І. Білою, яка зазначає, що збільшення торгівлі сільськогосподарськими товарами у останні десятиліття довело свою ефективність у зменшенні продовольчої проблеми. При цьому, автор наголошує, що лібералізація торгівлі, як найшвидший спосіб для зростання торгівлі, може нести в собі значну кількість

як можливостей так і загроз, і якщо для розвинених країн це здебільшого можливості, то для країн, що розвиваються, лібералізація торгівлі може стати серйозною загрозою [4, с. 192].

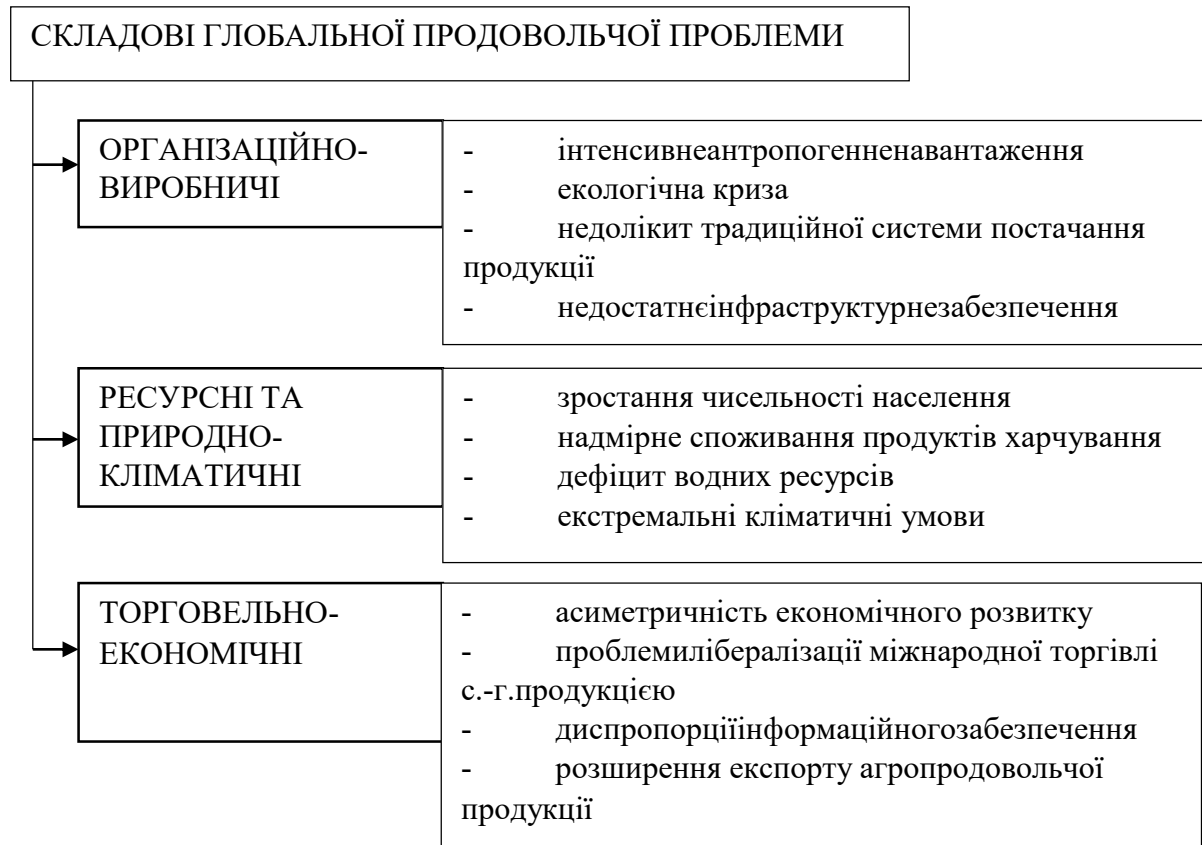

Рис. 1.1 Складові глобальної продовольчої проблеми

Джерело: побудовано за даними [38, с. 336].

Разом з тим, слід підкреслити, що на глобальну продовольчу безпеку впливає низка загроз(рис.1.2):

- макроекономічні загрози, пов'язані зі збереженням кризової ситуації та її наслідками для світової економіки в цілому;
- технологічні загрози, викликані величезної диференціацією між країнами за рівнем матеріально-технічної бази та технологічної оснащеності сільського господарства в основних регіонах - продуцентах продовольства;

Рис. 1.2 Основні загрози глобальної продовольчої безпеки

Джерело: побудовано на основі даних [2; 5; 23; 24; 34; 37; 38].

- соціальні загрози, що визначаються значною мірою наростанням соціальної напруженості в державах, які мають дефіцит продовольства;
- політичні загрози, викликані посиленням тиску на політику держав залежно від ситуації, що складається на продовольчому ринку;
- воєнні загрози, що виникають як наслідок порушення процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання продовольчих товарів від воєнних дій;
- природні та агроекологічні загрози, що виникають через деградацію якісного стану сільськогосподарських угідь. Крім того, серйозну загрозу для забезпечення продовольчої безпеки несе зміна клімату, що позначиться на доходах виробників у країнах, що розвиваються, і дефіцит прісної води, що зростає.

Антропогенні кризи, пов'язані з військовими діями або з конфліктами, а також лиха, викликані соціально-економічними потрясіннями, формуються як на основі внутрішніх факторів (неефективна економічна або соціальна політика, конфлікти навколо власності на землю, погіршується становище в галузі охорони здоров'я та ін.), так і зовнішні втрати експортної виручки, різке збільшення ціни імпортовані продовольчі товари та інших). Проблема продовольчої безпеки та недоїдання загострюється поєднанням та одночасним впливом низки факторів. Конфлікти, зміна клімату та економічні уповільнення стають дедалі частішими та серйознішими. Водночас ціни на продукти харчування продовжують зростати, що підриває макроекономічні

досягнення багатьох країн. Ці проблеми посилюються такими факторами, як відсутність доступу до здорової їжі, шкідливі умови життя та постійна нерівність.

Отже, економічний зміст глобальної продовольчої проблеми відбиває характер соціально-економічних відносин на етапах виробництва, розподілу, обміну та споживання продовольчих товарів між окремими індивідами, населенням та державою, окремими країнами світу. Під «глобальною (світовою) продовольчою проблемою» пропонуємо розуміти неможливість людства повністю забезпечити себе життєво важливими продуктами харчування належної якості та відповідно до фізіологічних норм (здорова дієта) при збереженні екологічної рівноваги (недопущення незворотних змін у середовищі існування людини).

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

2.1. Основні індикатори продовольчої безпеки

Голод та у XXI ст. залишається невирішеною світовою проблемою. За даними ООН, «число голодуючих у світі досягло в 2024 р. чверті мільярда людей, і це найвищий показник останнім часом, ще 35 мільйонів людей перебувають зараз на межі голоду». Всесвітня Продовольча Програма ООН наводить такі показники, що у 2024 р. у всьому світі до 309 млн людей стикаються з гострою нестачею продовольства [45].

Розподіл населення, яке живе в умовах відсутності продовольчої безпеки, у різних регіонах світу наведено на рис. 2.1 .

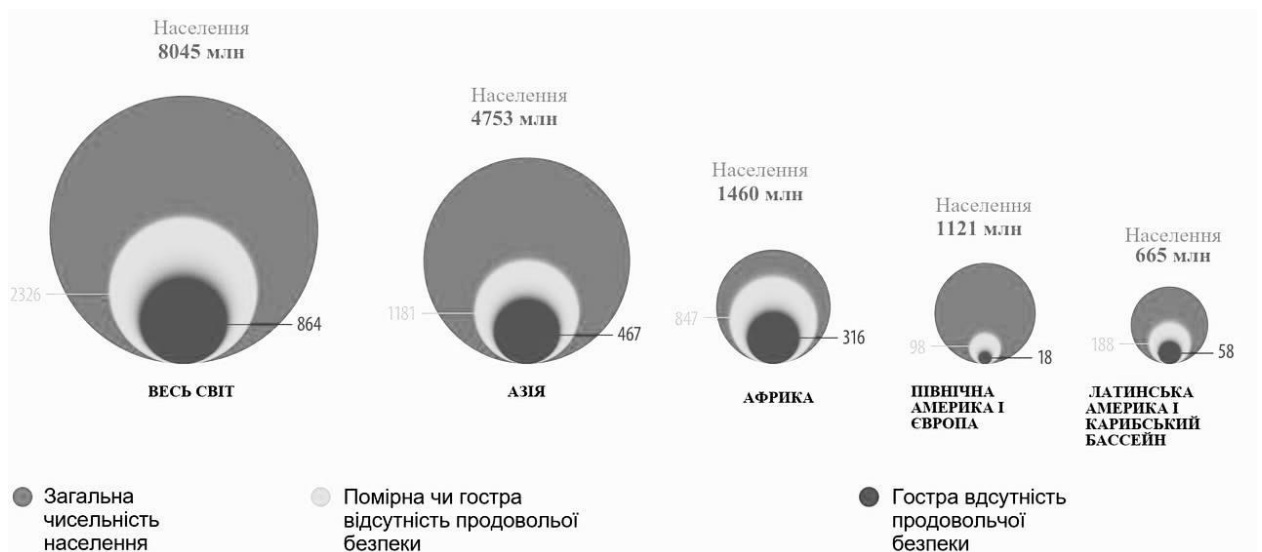

Рис. 2.1 Розподіл населення, яке живе в умовах відсутності продовольчої безпеки, у різних регіонах світу у розбивці за ступенями тяжкості, 2024 р.
Джерело:[45].

Можна зробити висновок, що осередки голоду залишаються практично незмінними. Регіони, де досі існує голод, — це переважно Африка, з особливим акцентом на країни Африки на південь від Сахари, Азію та Латинську Америку.

Регіональні показники щодо гострої продовольчої небезпеки наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Регіональні показники щодо гострої продовольчої небезпеки

Частка населення, що зіткнулася в країнах з гострою продовольчою небезпекою, %	Кількість вимушено переміщеного населення, млн осіб	Кількість дітей до 5-ти років, що страждають від гострого недоїдання
Центральна і Південна Африка (найбільше потерпаючі країни: Ангола, Демократична Республіка Конго, Есватіні, Замбія, Зімбабве, Конго, Лесото, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Нмібія, Танзанія, ЦАР)		
21	10,1	3,9
Східна Африка (найбільше потерпаючі країни: Джибуті, Судан, Бурунді, Ефіопія, Сомалі, Кенія, Південний Судан, Уганда)		
24	20,7	12,1
Західна Африка (найбільше потерпаючі країни: Буркіна-Фасо, Бенін, Камерун, Кот д'Івуар, Чад, Гвінея, Малі, Ліберія, Мавританія, Нігер, Сенегал, Нігерія, Сьєрра-Леоне)		
11	9,7	14
Азія (найбільше потерпаючі країни: Бангладеш, Афганістан, Пакистан, М'янма, Шрі Ланка)		
30	11,8	5,4
Латинська Америка (найбільше потерпаючі країни: Домініканська Республіка, Колумбія, Сальвадор, Гватемала, Еквадор, Гаїті, Нікарагуа, Гондурас, Перу)		
17	12,0	0,3
Середній Схід і Північна Африка (найбільше потерпаючі країни: Туреччина, Єгипет, Алжир, Йорданія, Ірак, Палестина, Ліван, Сирія, Ємен)		
54	22,2	0,8

Джерело: [3, с. 37].

Найбільшими за чисельністю населення країни, що зазнали продовольчої небезпеки, були: Нігерія, Демократична Республіка Конго, Афганістан, Судан, Ефіопія.

Понад 70% людей, які відчувають голод, живуть у сільськогосподарських районах. Причиною такого стану речей є відсталість сільського господарства країн, що розвиваються, яке використовує застарілу техніку та не має належного рівня знань про ефективні, сучасні методи ведення сільського господарства. Більше того, погана інфраструктура, неналежне зберігання, переробка та розподіл продуктів харчування унеможливають для країн, що

розвиваються, підтримку конкурентоспроможності виробництва продуктів харчування порівняно з масово виробленими, а отже, дешевшими продуктами харчування з високорозвинених країн. Додатковими факторами, що спричиняють «фермерський голод», є політичні чинники, зокрема неправильно впроваджена сільськогосподарська політика країн Глобального Півдня, та загрози безпеці, такі як війни та збройні конфлікти, які перешкоджають регулярному обробітку землі.

Продовольча безпека є фундаментальною складовою національної безпеки України, забезпечуючи стабільний доступ населення до якісних та безпечних продуктів харчування. В умовах глобальних викликів, таких як економічні кризи, кліматичні зміни та військові конфлікти, питання формування та підтримки продовольчої безпеки набувають особливої актуальності. Україна, будучи одним із провідних експортерів сільськогосподарської продукції, відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки як на національному, так й на глобальному рівні [17].

У контексті дослідження стану продовольчої безпеки автором було проведено практику на підприємстві— «ДП» Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС», яке є важливим регіональним виробником круп'яної продукції. Основна діяльність підприємства пов'язана з переробкою зернових культур на продукти першої необхідності — зокрема, пшоно, ячмінну, гречану, перлову крупи тощо. Підприємство забезпечує значну частку продовольчого споживання у регіоні, а також здійснює постачання на загальноукраїнський ринок. У період практики було виявлено низку важливих факторів, що впливають на діяльність підприємства в умовах воєнного стану: зростання цін на енергоресурси, логістичні труднощі, зміни в системі постачання сировини тощо. Разом з тим, збереження стабільного виробництва та відповідність вимогам до якості продукції свідчать про здатність підприємства підтримувати базовий рівень продовольчої безпеки на місцевому рівні навіть в умовах кризи. Таким чином, на прикладі— «ДП»Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС» можна простежити механізми функціонування локальної продовольчої

безпеки, яка є основою для формування національної продовольчої стабільності.

1. Загальна характеристика підприємства:

Підприємство ДП «Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС» спеціалізується на виробництві круп'яної продукції. Основною продукцією є пшоно, гречка, ячмінна, перлова та інші види круп, які відіграють ключову роль у формуванні базового раціону населення. Завод розташований у Чернігівській області, що має аграрну спеціалізацію, і забезпечує переробку сільськогосподарської сировини як для регіонального, так і для загальнодержавного ринку. Підприємство здійснює свою діяльність із дотриманням технологічних вимог, має відповідне обладнання та сертифікацію. Продукція реалізується через торгові мережі, гуртові закупівлі та, частково, експортується.

2. Вплив діяльності підприємства на продовольчу безпеку

Продовольча безпека передбачає наявність достатньої кількості якісної та доступної їжі для всіх категорій населення. В умовах військового стану та логістичних обмежень особливої ваги набувають місцеві підприємства, які спроможні підтримувати стабільність постачання продовольства. Завдяки власному виробництву та налагодженим зв'язкам з сільськогосподарськими виробниками, «ДП»Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС» сприяє зменшенню залежності від імпортової продукції.

Завод має спроможність:

- забезпечувати значний обсяг круп у межах регіону;
- стабілізувати ціни в умовах нестабільності постачання;
- зберігати виробничу стабільність навіть при зниженні обсягів сировини.

3. Виявлені проблеми у сфері продовольчої безпеки (за результатами практики)

Під час проходження практики було виявлено кілька факторів, що впливають на ефективність участі підприємства у системі продовольчої безпеки:

- Залежність від постачальників сировини. Через бойові дії у ряді регіонів спостерігалось скорочення поставок зерна, особливо проса та гречки;
- Підвищення цін на енергоносії. Витрати на енергозабезпечення зросли, що впливає на собівартість продукції;
- Проблеми з логістикою. Через зруйновану інфраструктуру та обмеження на перевезення ускладнилась доставка як сировини, так і готової продукції;
- Інфляційний тиск. Підвищення цін на сировину, пакувальні матеріали та транспорт призвело до зростання роздрібних цін, що впливає на доступність продукції для населення.

4. Оцінка рівня продовольчої безпеки на прикладі підприємства.

На основі аналізу діяльності підприємства можна стверджувати, що «ДП»Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС» є активним учасником забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні. Виробничі потужності, стабільний попит на продукцію, а також гнучка система постачання дозволяють оперативно реагувати на ринкові зміни. Проте наявні ризики потребують стратегічного управління. Підприємство має потенціал до нарощування обсягів виробництва за умов стабілізації логістики та покращення державної підтримки.

5. Висновки

«ДП»Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС»— приклад ефективного регіонального виробника, який відіграє важливу роль у зменшенні продовольчої вразливості населення. Однак, для підвищення рівня продовольчої безпеки необхідно:

- посилити підтримку виробників з боку держави;
- забезпечити пільгове енергозабезпечення для критичної інфраструктури;
- вдосконалити логістику;
- впроваджувати інноваційні технології для зниження собівартості.

Таким чином, «ДП» Крупозавод Озерянка» ТОВ «ІПС» є прикладом ефективного регіонального виробника, який робить внесок у забезпечення

продовольчої безпеки в Україні. Водночас, розуміння локального рівня проблем дозволяє глибше оцінити загальнонаціональну ситуацію та порівняти її з міжнародними тенденціями у сфері продовольчої безпеки.

У цьому контексті доцільно звернутися до індексу глобальної продовольчої безпеки (GFSI), який відображає порівняльний стан продовольчої системи в різних країнах світу. Оцінюючи країни за індексом продовольчої безпеки, слід зазначити, що станом на 2022 р. лідером є Фінляндія, Ірландія та Норвегія з показником 83,7, 8,7 та 80,5 відповідно. Для України значення індексу продовольчої безпеки (GFSI) за 2022 р. зафіксоване на рівні 57,9 (71 місце серед 113 країн), при цьому недоїдання поширене серед 2,8% населення; 4,1% дітей - із недостатньою вагою; 15,9% дітей - із затримкою росту; 26,1% населення страждають від ожиріння (дані додатку А). У 2023 та 2024 рр. значення індексу GFSI покращилося та Україна перемістилася на 52 місце. (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Формування продовольчої безпеки України за період 2021–2024 рр.

Рік	GFSI (місце)	Виробництво (млн т)	Експорт (млн т)
2021	58	107	70
2022	71	65	40
2023	52	77	50
2024	52	77	80

Джерело: [17].

Продовольча безпека України в період 2021-2024 рр. зазнала значних викликів, проте завдяки державним стратегіям та зусиллям аграріїв країна продовжує забезпечувати себе та інші країни продовольством, зберігаючи статус одного з гарантів глобальної продовольчої безпеки [17].

Щорічний внесок України до світового продовольчого ринку починаючи з 2021 р. є еквівалентним забезпеченню харчуванням не менше 400 млн осіб [48, табл. 2.3].

Таблиця 2.3

Динаміка експорту продовольства з України за 2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Разом за 2021-2024 рр.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Експорт продовольства всього, млн. дол. США	97782,9	27708,9	23390,0	22000,7	24683,3	-3025,7
в т.ч.						
Живі тварини та продукти тваринного походження	5823,8	1345,2	1471,8	1363,2	1643,5	298,3
Продукти рослинного походження	54255,0	15538,0	13472,7	11716,7	13527,6	-2010,4
Жири та олії тваринного або рослинного походження	24391,3	7037,2	5948,6	5649,1	5756,4	-1280,8
Готові харчові продукти	13312,8	3788,5	2496,9	3271,7	3755,7	-32,8
Експорт продовольства всього, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
в т.ч.						
Живі тварини та продукти тваринного походження	5,96	4,85	6,29	6,20	6,66	1,80
Продукти рослинного походження	55,49	56,08	57,60	53,26	54,80	-1,27
Жири та олії тваринного або рослинного походження	24,94	25,40	25,43	25,68	23,32	-2,08
Готові харчові продукти	13,61	13,67	10,68	14,87	15,22	1,54

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

У 2024 р. експорт продовольства з України рівний 24683,3 млн дол. США, а в сумі за 2021-2024 рр. було експортовано продовольства на суму 97782,9 млн дол. США. В структурі експорту продовольства за 2021-2024 рр. перша позиція належить продуктам рослинного походження – 55,49% (в 2024р. – 54,80%), другу позицію займає експорт жирів та олій – 24,94% (в 2024р. – 23,32%); третю позицію займає експорт готових харчових продуктів – 13,61% (в 2024 р. – 15,22%), на четвертому місці позицію займає експорт тваринних продуктів – 5,96% (в 2024 р. – 6,66%). В 2024 р. продовольства було експортовано з України менше чим в 2021 р. на 3025,7 млн дол. США чи на 10,9%. Найбільше продовольства було експортовано в 2021 р. – 27708,9 млн дол. США, але за перший рік війни експорт впав на 4318,9 млн дол. США чи на 15,6%. В наступних роках падіння продовжилося, але темпи його

сповільнилися, і цифри свідчать, що галузь експорту продовольства вже в 2024 році почала відновлюватися. Імпорт продовольства до України формує конкурентне середовище, яке сприяє підвищенню стандартів якості й безпеки продовольчих товарів, а також підвищує їхню цінову доступність для населення. Динаміку імпорту продовольства до України в табл. 2.4.

З розрахунків табл. 2.4 можна зробити висновок, що в 2024 р. імпорт продовольства до України рівний 7640,0 млн дол. США, а в сумі за 2021-2024рр. було імпортовано продовольства на суму 28382,3 млн дол. США. В структурі імпорту продовольства за 2021-2024 рр. першу позицію займає імпорт готових харчових продуктів – 46,27% (в 2024 р. – 47, 88%), продуктам рослинного походження належить друга сходинка – 29,59% (в 2024 р. – 29,16%), третю позицію займає продукції тваринного походження – 19,68% (в 2024 р. – 19,30%); на четвертому місці розташувався імпорт жирів та олій – 4,46% (в 2024 р.– 3,66%). В 2024 р. продовольства було імпортовано з України менше чим в 2021 р. на 119,3 млн дол. США чи на 1,4%. Найбільше продовольства було імпортовано в 2021 р. – 7746,9 млн. дол. США, але за перший рік війни імпорт впав на -1705,7 млн дол. США чи на 22,0% .Таке зниження обсягів імпорту є наслідком як падіння платоспроможного попиту, так і порушення логістичних ланцюгів унаслідок воєнних дій. Однак висока частка готових харчових продуктів в імпорті свідчить про потребу у розвитку власної переробної галузі. Це дозволило б знизити імпортозалежність у сегменті споживчого кошика. Варто також зазначити, що зниження обсягів імпорту може мати як позитивний ефект (менше валютне навантаження), так і ризики (дефіцит окремих товарів). Подальше стратегічне планування має враховувати необхідність підтримки як виробництва, так і диверсифікації імпорту з безпечних джерел.

Таблиця 2.4

Імпорт продовольства до України за 2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	<i>Разом за 2021- 2024 рр.</i>	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Імпорт продовольства всього, млн. дол. США	28382,3	7746,9	6041,2	6954,2	7640,0	-106,9
в т.ч.						
Живі тварини та продукти тваринного походження	5585,6	1594	1175,2	1341,7	1474,7	-119,3
Продукти рослинного походження	8398	2130,5	1927	2112,9	2227,6	97,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	1265,2	444	293,9	247,2	280	-164,0
Готові харчові продукти	13133,5	3578,4	2645,1	3252,4	3657,7	79,3
Імпорт продовольства всього, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
в т.ч.						
Живі тварини та продукти тваринного походження	19,68	20,58	19,45	19,29	19,30	-1,27
Продукти рослинного походження	29,59	27,50	31,90	30,38	29,16	1,66
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4,46	5,73	4,86	3,55	3,66	-2,07
Готові харчові продукти	46,27	46,19	43,78	46,77	47,88	1,68

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

Отже, констатуємо, що війна в Україні спричинила значне падіння як експорту так і імпорту в перший воєнний рік, але поступово експорт та імпорт наближаються до передвоєного рівня.

Порівняння експорту та імпорту продовольства свідчить про те, що Україна більше експортує продовольства чим імпортує, що можна вважати окремим індикатором продовольчої безпеки. Різницю між показниками експорту та імпорту наведено в табл. 2.5. [12].

Таблиця 2.5

Порівняння експорту та імпорту продовольства до України за 2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	<i>Разом за 2021- 2024 рр.</i>	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Різниця між експортом та імпортом, млн. дол. США	69400,6	19962,0	17348,8	15046,5	17043,3	-2918,7
в т.ч.						
Живі тварини та продукти тваринного походження	238,2	-248,8	296,6	21,5	168,9	417,7
Продукти рослинного походження	45857,0	13407,5	11545,7	9603,8	11300,0	-2107,5
Жири та олії тваринного або рослинного походження	23126,1	6593,2	5654,7	5401,9	5476,4	-1116,8
Готові харчові продукти	179,3	210,1	-148,2	19,3	98,0	-112,0

Джерело: побудовано автором на основі даних [12]

З розрахунків табл. 2.5 можна зробити висновок, що в 2024 р. експорт продовольства з України перевищував імпорт на 17043,3 млн дол. США чи в 3,2 рази, а в сумі за 2021-2024 рр. перевага експорту над імпортом продовольства рівна сумі 69400,6 млн дол. США чи в 3,4 рази.

Україна за 2021-2024 рр. експортувала продовольчої продукції більше чим імпортувала: живих тварини та продуктів тваринного походження на 238,2 млн дол. США чи на 4,3%; продуктів рослинного походження на 45857,0 млн дол. США чи в 6,5 разів; жирів та олій тваринного або рослинного походження на 23126,1 млн дол. США чи в 19,3 рази; готових харчових продуктів на 179,3 млн дол. США чи на 1,4%.

Серед загальних тенденцій, що супроводжують процес забезпечення продовольчої безпеки у світі виділимо такі:

- до 2030 р. світ не зможе досягти «нульового голоду»;
- у реагуванні країн на зовнішні виклики посилилася тенденція до диференціації протиризикових заходів: для бідних країн стало характерним

збільшення періодів відновлення після кризових явищ при одночасному ослабленні потенціалу для протидії загрозам у стратегічній перспективі;

- продовольчі кризи дедалі більше стають наслідком комплексного впливу низки чинників, як-от неефективність заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки, геополітичні зміни, екстремальні погодні явища, війни;
- міграція населення в країнах, які зазнають продовольчої кризи, із природної трансформується в насильницьку. При цьому причиною міграції населення все більше стає неефективність глобальної продовольчої безпеки.

Крім перерахованого вище, спостерігаємо й інші світові тренди, характерні для поточного періоду забезпечення продовольчої безпеки: у глобальному масштабі відсутня гостра нестача у продуктах харчування, що визначається тим, що в країнах з високим рівнем життя досягнуто високого рівня забезпечення населення продуктами харчування; затребуваність у харчовій продукції країн світу характеризується відсутністю рівномірності, що призводить і до дисбалансу в ціновій кон'юктурі; енергетична політика, проведена великими країнами світу, безпосередньо впливає на продовольче забезпечення населення, у разі неефективної її реалізації дестабілізується процес забезпечення продовольчої безпеки.

Глобальні виклики, зокрема військові дії та економічні труднощі, вплинули на продовольчу безпеку України, обсяги виробництва та експорту сільськогосподарської продукції. Військові дії на території України знищують інфраструктуру та сільськогосподарські угіддя, що безпосередньо загрожує продовольчій безпеці (рис. 2.2).

Початок повномасштабного військового вторгнення сусідньої країни-агресора 24 лютого 2022 р. став стартом для зміни векторів розвитку усіх сфер життєдіяльності країни, який не оминув аграрну, а відтак і земельну сфери відповідно, позитивна динаміка функціонування яких прямо впливає на створення продовольчої безпеки як України, так і значної кількості країн світу.

Рис. 2.2 Наслідки впливу воєнних дій в Україні на продовольчу безпеку.

Джерело: [17].

Якщо розглядати глобально, то війна в Україні дуже сильно вдаряє по Близькому Сходу через відносно високий рівень залежності та базову політичну, економічну та екологічну вразливість. Наприклад, близько 80% з 30-мільйонного населення Ємену залежить від допомоги. Водночас країни, що мають значні потужності для зберігання та наявні резерви, мали більше можливостей уникнути або відтермінувати дефіцит чи зростання цін, незважаючи на високу залежність (наприклад, країни Перської затоки та Єгипет). Як короткострокове рішення, системи продовольчих субсидій для найбільш вразливих верств населення пом'якшили деякі наслідки зростання цін. У країнах-експортерах нафти та/або газу зростання цін на вуглецеве паливо після війни в Україні означало, що додаткові доходи можна було використати для пом'якшення продовольчої кризи (наприклад, в Алжирі, Лівії). Водночас екологічна вразливість може послабити здатність місцевого сільського господарства забезпечувати продовольством. В результаті, багато країн Близького Сходу, особливо з політико-економічною нестабільністю (Ємен, Лівія, Ліван, Судан), покладатимуться на міжнародну співпрацю в короткостроковій та середньостроковій перспективі.

2.2. Аналіз тенденцій зовнішньої торгівлі продовольством

Україна має розвинений продовольчий комплекс, який спроможний не лише повною мірою забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й формувати активну позицію країни на міжнародних ринках ключових агропродовольчих товарів [16, с. 181].

Україна є одним з найбільших світових виробників сільськогосподарської продукції та важливим експортером основних продовольчих товарів для багатьох країн, що значною мірою залежать від імпорту продовольчих товарів та добрив, у тому числі для багатьох найменш розвинених країн та країн з низьким рівнем доходу та дефіцитом продовольства.

Війна, що спалахнула в Україні в лютому 2022 р., порушила торгову логістику та транспортні маршрути, негайно спровокувавши збої на світових ринках та в міжнародній торгівлі.

Найгіршого сценарію – повної зупинки експортних поставок Україною та повного колапсу аграрного сектору країни вдалося уникнути, проте викликана війною нестійкість разом з іншими чинниками негативно позначилася як на виробництві та торгівлі, так і на світових цінах на продовольство та виробничі ресурси.

Питому вагу експорту продовольства з України в загальному експорті наведено в табл. 2.6. З розрахунків таблиці 2.6 можна зробити висновок, що в 2024 р. експорт продовольства з України становив 59,15% від загального експорту, а за 2021-2024 рр. – 51,43%. В структурі загального експорту з України за 2021-2024 рр. серед продовольства перша позиція належить продуктам рослинного походження – 28,54% (в 2024 р. – 32,41%), другу позицію займає експорт жирів та олій – 12,83% (в 2024 р. – 13,79%); третю позицію займає експорт готових харчових продуктів – 7,00% (в 2024 р. – 9,00%), на четвертому місці позицію займає експорт тваринних продуктів – 3,06% (в 2024 р. – 3,94%)[12].

Таблиця 2.6

Питома вага експорту продовольства з України в загальному експорті за
2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Разом за 2021- 2024 рр.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Експорт всього, млн. дол. США	190123,9	68072,3	44135,6	36182,9	41733,1	-26339,2
Експорт продовольства всього, млн. дол. США	97782,9	27708,9	23390,0	22000,7	24683,3	-3025,7
Питома вага експорту продовольства з України в загальному експорті, %	51,43	40,71	53,00	60,80	59,15	18,44
в т.ч.						
живі тварини та продукти тваринного походження	3,06	1,98	3,33	3,77	3,94	1,96
продукти рослинного походження	28,54	22,83	30,53	32,38	32,41	9,59
жири та олії тваринного або рослинного походження	12,83	10,34	13,48	15,61	13,79	3,46
готові харчові продукти	7,00	5,57	5,66	9,04	9,00	3,43

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту Україна є одним з гарантів продовольчої безпеки у світі. До повномасштабної війни за обсягами експорту Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, експортували $\frac{3}{4}$ від того, що виробляли, внутрішнє споживання зернових становило лише 20-25 %. Україна постачала 10 % світового експорту пшениці, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії [16, с.182]. Наразі завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі, у 2023 р. експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн світу [16, с. 182].

В 2024 р. українську пшеницю купували в 57 країнах, але це на 12 країн менше чим в 2021 р. В табл. 2.7 розраховано показники експорту пшениці з України.

Таблиця 2.7

Експорт пшениці з України за 2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Разом за 2021-2024 рр.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Експорт пшениці всього, млн. дол. США	14427,6	5074,8	2675,6	2941,0	3736,3	-1338,5
Експорт пшениці всього, тис. тон	68103,3	20071,3	11215,6	16151,7	20664,8	593,6
Ціна експорту 1 т, дол. США	211,85	252,84	238,56	182,09	180,80	-72,03
Питома вага експорту пшениці з України в загальному експорті, %	7,59	7,45	6,06	8,13	8,95	1,50
Питома вага експорту пшениці з України в експорті продовольства, %	14,75	18,31	11,44	13,37	15,14	-3,18
Кількість країн в які експортувалася пшениця	-	69	64	64	57	-12

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

З розрахунків табл. 2.7 можна зробити висновок, що в 2024 р. експорт пшениці з України становив 8,95% від загального експорту, а за 2021-2024 рр. – 7,59% та відповідно 15,14% та 14,75% від експорту продовольства. В 2024 р. порівняно 2021 р. фізичний обсяг експорту пшениці зріс на 593,6 тис. тон, грошовий обсяг експорту пшениці зменшився 1338,5 млн дол. США, а ціна експорту пшениці впала на 72,03 дол. США за 1 тонну. Основна причина такого скорочення бачиться в очікуваному скороченні виробництва внаслідок активних військових дій і без забезпечення каналів збуту, що забезпечують прибуток, – надійних і безпечних морських маршрутів.

В табл. 2.8 представлено показники експорту пшениці з України за основними країнами-партнерами.

Таблиця 2.8

Експорт пшениці з України за основними країнами-партнерами
за 2021-2024 рр.

Країна	Експорт пшениці всього, тис тон	Експорт пшениці всього, млн. дол. США	Ціна експорту 1 тонни дол. США	Питома вага експорту в загальному експорті пшениці, %
2021 р.				
Єгипет	3314,4	858,3	258,95	16,9
Індонезія	3059,8	731,8	239,16	14,4
Туреччина	1766,3	446,4	252,74	8,8
Пакистан	1343,9	353,8	263,23	7,0
Марокко	846,5	231,9	273,92	4,6
2022 р.				
Туреччина	2116,4	475,2	224,53	17,8
Румунія	1466,1	331,5	226,14	12,4
Єгипет	873,3	241,6	276,69	9,0
Іспанія	1154,4	228,3	197,79	8,5
Алжир	487,8	140,7	288,33	5,3
2023 р.				
Іспанія	4011,0	679,2	169,33	23,1
Туреччина	2318,6	447,2	192,90	15,2
Румунія	2268,1	417,4	184,03	14,2
Єгипет	1163,6	205,1	176,30	7,0
Бангладеш	892,5	171,3	191,96	5,8
Країна	Експорт пшениці всього, тис тон	Експорт пшениці всього, млн. дол. США	Ціна експорту 1 тонни дол. США	Питома вага експорту в загальному експорті пшениці, %
2024 р.				
Іспанія	5681,5	979,9	172,48	26,2
Індонезія	2515,6	476,3	189,35	12,7
Єгипет	1913,1	359,8	188,07	9,6
Алжир	1349,4	260,5	193,02	7,0
В'єтнам	1273,6	223,6	175,59	6,0

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

З розрахунків табл. 2.8 можна зробити висновок, що в 2024р. найбільшими партнерами в експорті пшениці були Іспанія, Індонезія та Єгипет на які припадає 48,5% від загального експорту пшениці. Серед 5 країн, до яких Україна експортувала найбільше пшениці за останні 4 роки є країни, що мають гостру продовольчу небезпеку: Єгипет, Туреччина, Пакистан, Алжир, Бангладеш. В табл. 2.9 розраховано показники експорту кукурудзи з України.

Таблиця 2.9

Експорт кукурудзи з України за 2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Разом за 2021- 2024 рр.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Експорт кукурудзи всього, млн. дол. США	21865,6	5892,7	5934,2	4966,4	5072,4	-820,2
Експорт кукурудзи всього, тис. тон	105612,5	24675,9	24946,1	26366,9	29623,7	4947,7
Ціна експорту 1 т, дол. США	207,04	238,80	237,88	188,36	171,23	-67,57
Питома вага експорту кукурудзи з України в загальному експорті, %	11,50	8,66	13,45	13,73	12,15	3,50
Питома вага експорту кукурудзи з України в експорті продовольства, %	22,36	21,27	25,37	22,57	20,55	-0,72
Кількість країн в які експортувалася кукурудза	-	62	56	60	60	0

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

З розрахунків табл. 2.9 можна зробити висновок, що в 2024 р. експорт кукурудзи з України становив 12,15% від загального експорту, а за 2021-2024рр. – 11,50% та відповідно 20,55% та 22,36% від експорту продовольства. В 2024 р. порівняно 2021 р. фізичний обсяг експорту кукурудзи зріс на 4947,7 тис. тон, грошовий обсяг експорту кукурудзи зменшився 820,2 млн дол. США, а ціна експорту кукурудзи впала на 67,57 дол. США за 1 тону.

В 2024 р. українську кукурудзу купували в 60 країнах. В таблиці 2.10 розраховано показники експорту кукурудзи з України за основними країнами-партнерами. З розрахунків табл. 2.10 можна зробити висновок, що в 2024 р. найбільшими партнерами в експорті кукурудзи були Іспанія, Туреччина та Китай на які припадає 40,0% від загального експорту кукурудзи.

Таблиця 2.10

Експорт кукурудзи з України за основними країнами-партнерами
за 2021-2024 рр.

Країна	Експорт кукурудзи всього, тис. тон	Експорт кукурудзи всього, млн. дол. США	Ціна експорту 1 т, дол. США	Питома вага експорту в загальному експорті кукурудзи, %
2021 рік				
Китай	7923,3	1873,0	236,39	31,8
Іспанія	2466,6	582,8	236,27	9,9
Нідерланди	2266,3	538,7	237,71	9,1
Єгипет	2209,6	523,4	236,87	8,9
Іран	1679,0	438,5	261,18	7,4
2022 рік				
Китай	4409,4	1054,9	239,24	17,8
Румунія	3387,2	819,4	241,90	13,8
Іспанія	2756,1	656,9	238,33	11,1
Польща	2055,5	488,0	237,40	8,2
Угорщина	1324,6	335,9	253,55	5,7
2023 рік				
Китай	5440,2	1081,4	198,78	21,8
Іспанія	3972,1	683,2	172,01	13,8
Румунія	2858,6	572,8	200,37	11,5
Єгипет	2838,7	458,1	161,37	9,2
Італія	2476,6	446,7	180,35	9,0
2024 рік				
Іспанія	5243,4	874,3	166,75	17,2
Туреччина	3553,3	603,7	169,88	11,9
Китай	3511,4	552,0	157,21	10,9
Єгипет	3322,8	541,8	163,04	10,7
Нідерланди	2928,1	508,6	173,70	10,0

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

Якщо розглядати ТОП-5 імпортерів української кукурудзи, то відмітимо, що змінюється географічна структура експорту кукурудзи: зменшилася питома вага обсягу поставок до Китаю (з 31,8% у 2021 р. до 10,9% у 2024 р.), зросла частка Іспанії (з 9,9% у 2021 р. до 17,2% у 2024 р.), зросла частка Єгипту (з 8,9 % у 2021 р. до 10,7% у 2024 р.);також найбільшими імпортерами є країни, що мають гостру продовольчу небезпеку: Єгипет, Туреччина.

В 2024 р. українську соняшникову олію купували в 57 країнах, але це на 8 країн менше чим в 2021 р. За 2021-2024 рр. експорт соняшникової олії становив 21171,7 тис. тон на суму 21976,6 млн дол. США. В табл. 2.11 розраховано показники експорту соняшникової олії з України.

Таблиця 2.11

Експорт соняшникової олії з України за 2021-2024 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Разом за 2021-2024 рр.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2020 р. (+, -)
Експорт соняшникової олії всього, млн. дол. США	21976,6	6387,6	5460,5	5006,9	5121,6	-1266,1
Експорт соняшникової олії всього, тис. тон	21171,7	5132,1	4290,3	5740,8	6008,5	876,3
Ціна експорту 1 т, дол. США	1038,02	1244,63	1272,76	872,17	852,39	-392,24
Питома вага експорту соняшникової олії з України в загальному експорті, %	11,56	9,38	12,37	13,84	12,27	2,89
Питома вага експорту соняшникової олії з України в експорті продовольства, %	22,47	23,05	23,35	22,76	20,75	-2,30
Кількість країн в які експортувалася соняшникова олія	-	144	133	132	136	-8

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

З розрахунків табл. 2.11 можна зробити висновок, що в 2024 р. експорт соняшникової олії з України становив 12,27% від загального експорту, а за 2021-2024 р. – 11,57% та відповідно 20,75% та 22,47% від експорту продовольства. В 2024 р. порівняно 2021 р. фізичний обсяг експорту соняшникової олії зріс на 876,3 тис тон, грошовий обсяг експорту соняшникової олії зменшився 1266,1 млн дол. США, а ціна експорту соняшникової олії впала на 392,24 дол. США за 1 тону.

В табл. 2.12 розраховано показники експорту соняшникової олії з України за основними країнами-партнерами.

Таблиця 2.12

Експорт соняшникової олії з України за основними країнами-партнерами за 2021-2024 рр.

Країна	Експорт соняшникової	Експорт соняшникової	Ціна експорту 1 т, дол. США	Питома вага експорту в загальному
--------	----------------------	----------------------	-----------------------------	-----------------------------------

	олії всього, тис. тон	олії всього, млн. дол. США		експорті соняшникової олії, %
2021 рік				
Індія	1567,1	1905,2	1215,80	29,8
Китай	784,8	917,1	1168,50	14,4
Нідерланди	541,7	670,3	1237,32	10,5
Іспанія	377,7	469,4	1242,90	7,3
Італія	255,2	328,7	1287,84	5,1
2022 рік				
Індія	633,5	772,1	1218,81	14,1
Туреччина	605,9	661,6	1091,96	12,1
Польща	373,4	487,5	1305,83	8,9
Румунія	349,1	421,5	1207,43	7,7
Нідерланди	277,1	388,8	1403,26	7,1
2023 рік				
Румунія	1171,3	957,8	817,71	19,1
Туреччина	1069,4	844,5	789,71	16,9
Китай	563,0	529,1	939,70	10,6
Польща	416,3	354,6	851,90	7,1
Нідерланди	375,6	349,2	929,79	7,0
2024 рік				
Індія	823,5	711,1	863,60	13,9
Іспанія	687,0	586,7	854,02	11,5
Румунія	572,9	472,1	824,07	9,2
Нідерланди	512,2	452,1	882,73	8,8
Італія	470,1	415,4	883,65	8,1

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

З розрахунків табл. 2.12 можна зробити висновок, що в 2024 р. найбільшими партнерами в експорті соняшникової олії були Індія, Іспанія, та Румунія на які припадає 34,6% від загального експорту соняшникової олії.

Загалом, експорт продовольства з України в період 2021–2024 рр. зазнав значних викликів, проте завдяки державним стратегіям та зусиллям аграріїв країна продовжує забезпечувати себе та інші країни (включаючи країни, що мають гостру продовольчу небезпеку) продовольством, зберігаючи статус одного з гарантів глобальної продовольчої безпеки. До внутрішніх умов, що стримують реалізацію експортного потенціалу сільського господарства, в першу чергу слід віднести: низький рівень стабільності виробництва: підвищений ступінь ризиків, обумовлений війною, випередження яких вимагає великих перехідних запасів; недостатній рівень інноваційного

розвитку галузі, її ефективності, а відповідно, і конкурентоспроможності. У умовах необхідно особливу увагу звернути як на збереження, а й у розширення ємності внутрішнього ринку.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасна продовольча проблема є невирішеною проблемою сучасного глобального світу, яка вимагає невідкладних дій для забезпечення продовольчої безпеки та стабільності.

Для вирішення проблеми підвищення продовольчої безпеки в рамках глобального партнерства, маємо наступні пропозиції:

- забезпечення зростання продуктивності сільськогосподарських угідь у країнах з дефіцитом продовольства, включаючи програми інноваційного розвитку, меліоративного будівництва та перепідготовки кадрів;
- підтримка державних та приватних інвестицій у розвиток сільського господарства та фундаментальної аграрної науки;
- поглиблення координації світового співтовариства у сфері продовольчої безпеки з урахуванням профільних інститутів ООН;
- розробка узгоджених підходів до формування прогнозних балансів світового та регіональних ринків сільськогосподарської сировини, продукції та продовольства;
- розвиток сільських територій, підвищення ефективності зайнятості та на цій основі – скорочення бідності;
- створення стратегічного продовольчого резерву міжнародного співтовариства;
- включення нових правил до міжнародного гуманітарного права, які забезпечують достатній захист інфраструктури та діяльності, пов'язаних з продовольчими системами;

– формування глобальної продовольчої безпеки на основі системного підходу, що враховує стан середовища життєдіяльності та дії суб'єктів від особистісного до глобального рівнів.

Вважаємо, що формування глобальної продовольчої безпеки повинно мати в основі системний підхід, що враховує стан середовища життєдіяльності (природно-біологічний потенціал ареалу), інтереси суб'єктів (сформовані світоглядом, знаннями, завданнями), дії суб'єктів (засновані на вміннях і витрачених). технічні, економічні, управлінські), що візуалізовано у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Напрями формування глобальної продовольчої безпеки

Рівень (суб'єкти)	Сфера			
	Формування інтересів	Середовище	Використання ресурсних можливостей	Дії
Глобальний (міжнародні організації, ТНК, регіональні інтеграційні об'єднання)	Концептуалізація, популяризація та мотивування забезпечення продовольчої безпеки	Фундаментальні дослідження, прикладна діагностика, формування баз даних	Використання передових наукових розробок, формування методології	Виділення коштів, здійснення заходів, освіта та навчання
Макрорівень (країна)	Формування національної політики продовольчої безпеки	Діагностика природно-ресурсного потенціалу, перманентний моніторинг	Модернізація використовуваної техніки та технологій	Реалізація заходів у рамках національної політики
Мезорівень (регіон, ринок, галузь)	Популяризація програм розвитку	Ідентифікація пріоритетних сфер розвитку	Активізація використання цільових НДДКР	Кооперація та реалізація програм розвитку
Мікрорівень (підприємство)	Формування корпоративної політики	Вибір пріоритетних сфер господарювання	Активізація раціоналізаторської діяльності	Комерційна та некомерційна діяльність
Особистісний (людина, домогосподарство)	Індивідуальне самовизначення способу життя	Вибір сприятливого середовища проживання	Ознайомлення з культурою споживання	Забезпечення продовольством

Джерело: власне дослідження

Узагальнюючи позитивний досвід країн та їх територіальних одиниць (край, район, регіон, штат, земля, губернія, округ, область, місто, район та

інше), можна відзначити, що забезпечення регіональної продовольчої безпеки передбачає такі умови, як: наявність у достатній кількості якісного продовольства; ресурсне забезпечення населення можливістю придбання, транспортування, зберігання та споживання якісного продовольства; імплементацію міжнародних стандартів якості в національному законодавстві; використання сучасної метрологічної бази та підготовленого персоналу в системі перманентного продовольчого моніторингу; формування позитивістсько-раціональної культури споживання продовольства в системі освіти та соціальних комунікаціях.

Подальший розвиток національної продовольчої системи України передбачає реалізацію комплексу заходів, які випереджають загрози продовольчої безпеки. У першу чергу це стосується розвитку аграрної науки, що формує фундаментальну основу для другого етапу «зеленої революції», обумовленого зміною клімату, дефіцитом водних ресурсів, природними аномаліями, необхідністю створення нових адаптивних систем господарювання, технологій і виробництв, диверсифікації діючих, тобто всіх напрямків. Продовольчу безпеку може гарантувати лише сильна аграрна економіка. Оцінюючи її стан як задовільний для сучасних умов, можна стверджувати, що на перспективу цього недостатньо.

Для зміцнення продовольчої безпеки України необхідно:

- диверсифікувати виробництво сільськогосподарської продукції та підтримувати місцевих виробників;
- реалізація потенціалу експорту повною мірою;
- впроваджувати сучасні технології та розвивати екологічно стійкі практики в аграрному секторі;
- переглянути нормативи запасів найважливіших видів продукції;
- забезпечити безпеку торговельних маршрутів та відновити портову інфраструктуру для стабільного експорту продукції.

- розробити довгострокові стратегії (5-10-15 років) для зменшення залежності від зовнішніх ринків та підвищення стійкості агропромислового комплексу до глобальних ризиків;
- підтримувати вітчизняних виробників через державні програми та інвестиції, що сприятиме стабільному виробництву продовольства;
- диверсифікувати постачання: розширення кола торговельних партнерів та пошук альтернативних ринків збуту зменшить залежність від окремих країн та регіонів тощо.

В умовах війни в Україні, слід переглянути нормативи запасів найважливіших видів продукції, передусім зерна, і привести їх у відповідність з коефіцієнтами нерівномірності, перевищують окремі роки 30%. Особливе значення належить приділяти безпеці та раціональному використанню продукції.

Реалізація потенціалу експорту повною мірою в умовах війни та світової економічної кризи - завдання якщо і нереальне, то дуже проблематичне і вимагає чіткого уявлення про кон'юнктуру світового продовольчого ринку (зовнішні умови) і реагування на її зміну, що визначається такими тенденціями, як:

- концентрація та монополізація експорту сировини та продовольства провідними країнами-експортерами та посилення на ринку їх домінуючих позицій;
- зростаючі вимоги до якості харчових продуктів, що визначаються правовими актами, орієнтованими на національні пріоритети;
- поглиблення переробки сільськогосподарської продукції, підвищення ступеня її готовності (реалізація у вигляді сировини ніколи не вирізнялася високою ефективністю).

Спрогнозуємо надходження від експорту основних сільськогосподарських культур в умовах війни в Україні використавши дані табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Допоміжні дані для експорту продовольства з України в умовах війни

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Експорт пшениці всього, тис. тон	11215,6	16151,7	20664,8
Ціна експорту 1 т пшениці, дол. США	-	-	180,80
Експорт кукурудзи всього, тис. тон	24946,1	26366,9	29623,7
Ціна експорту 1 т кукурудзи, дол. США	-	-	171,23
Експорт соняшникової олії всього, тис. тон	4290,3	5740,8	6008,5
Ціна експорту 1 т олії, дол. США	-	-	852,39

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

За даними табл.3.2 побудуємо прогноз експорту пшениці (рис. 3.2)

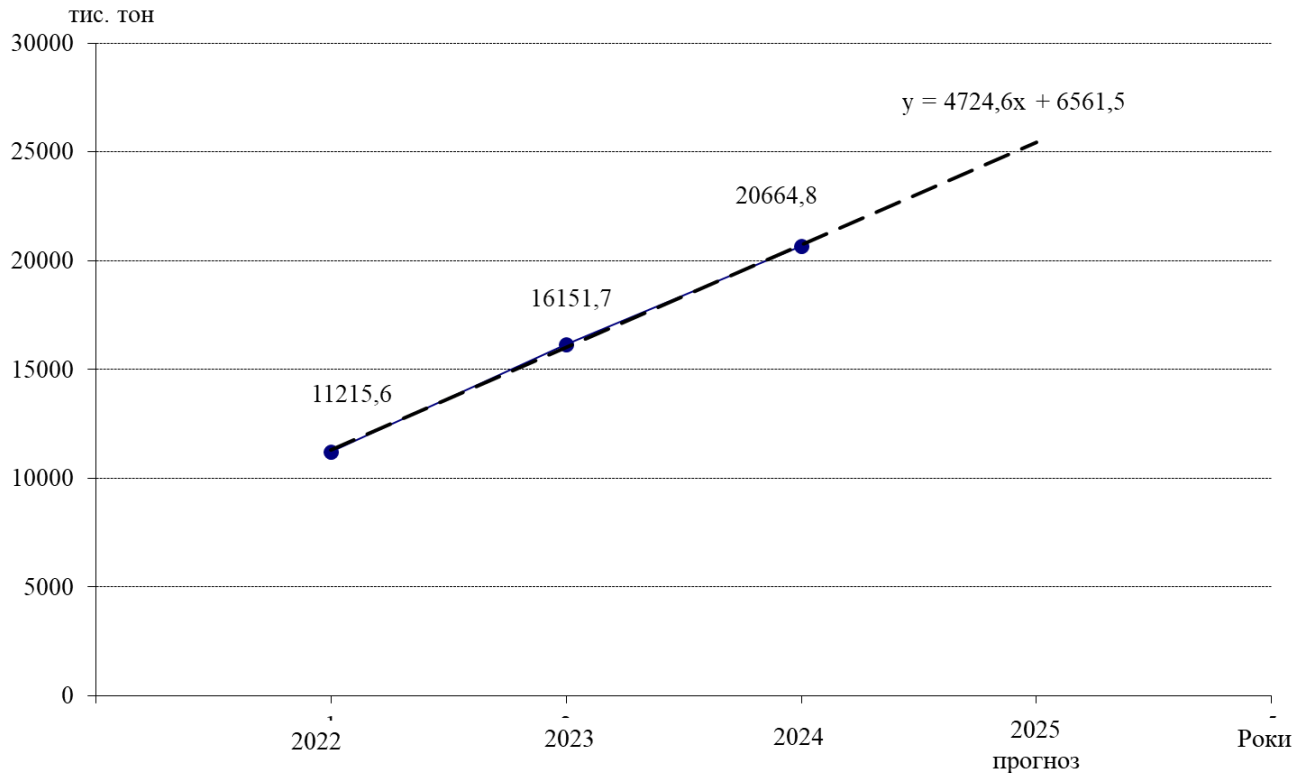

Рис.3.2 Прогноз експорту пшениці на 2025 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [12]

В перспективі сума експорту пшениці в 2025 р. буде рівна 25459,9 ($Y_t = 4724,6 \times 4 + 6561,5$) тис тон.

Далі побудуємо прогноз експорту кукурудзи (рис. 3.3) та прогноз експорту соняшникової олії (рис. 3.4).

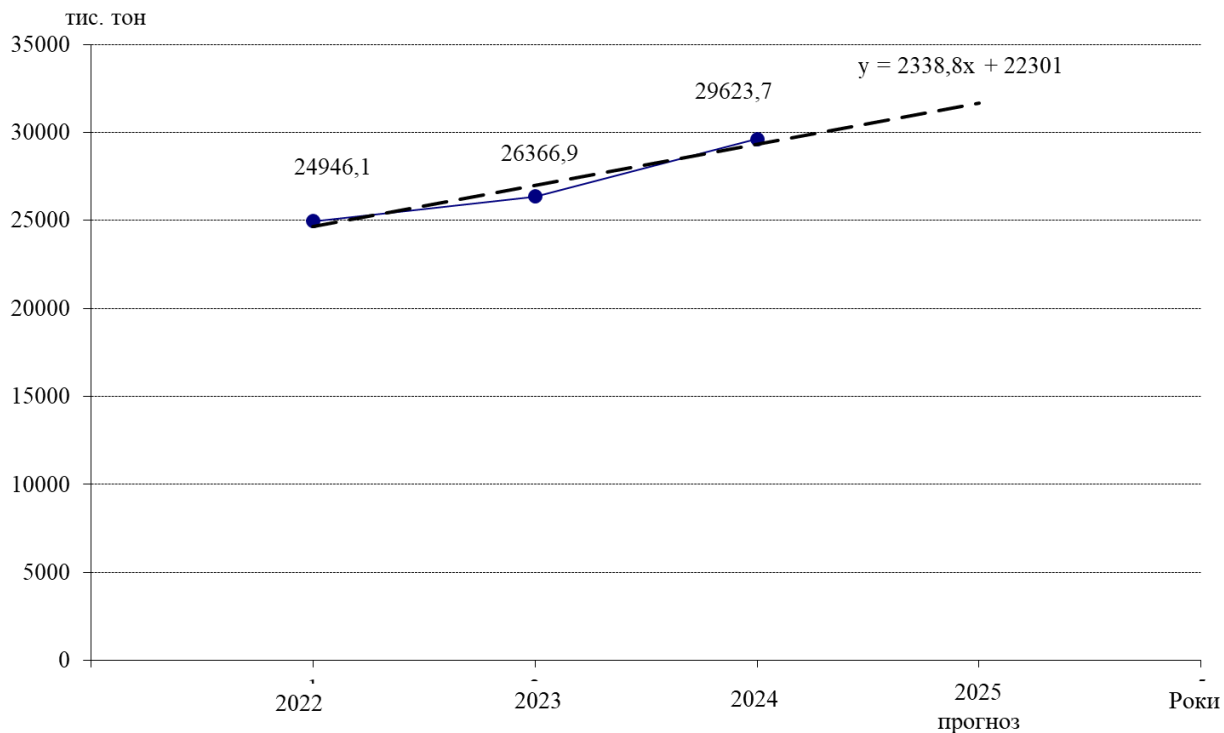

Рис. 3.3 Прогноз експорту кукурудзи на 2025 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [12]

В перспективі сума експорту кукурудзи в 2025 р. буде рівна 31656,2
($Y_t = 2338,8 \times 4 + 22301$) тис тон.

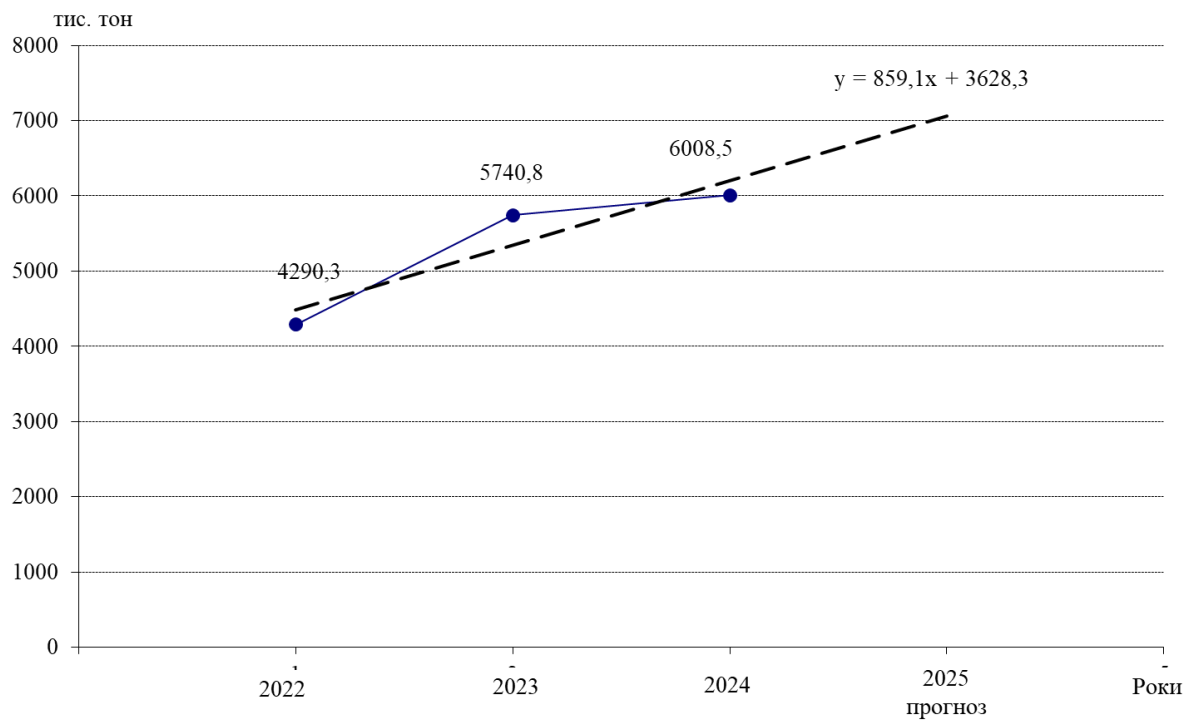

Рис. 3.4 Прогноз експорту соняшникової олії на 2025 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

В перспективі сума експорту соняшникової олії в 2025 р. буде рівна 7064,7 ($Y_t = 859,1 \times 4 + 3628,3$) тис. тон.

Розрахуємо прогнозні грошові надходження від експорту основних видів продовольства на основі реальна середньої ціни 2024 р. (табл. 3.2) та отриманих прогнозів фізичного експорту, а отримані дані наведемо в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Прогноз грошових надходжень від експорту основних видів продовольства в 2025 р.

Вид продовольства	Прогноз грошових надходжень, млн. дол. США		
	песимістичний (ціна нижче реальної на 10%)	реальний (реальна середня ціна за 2024 рік)	оптимістичний (ціна вище реальної на 10%)
Пшениця	4142,8	4603,1	5063,5
Кукурудза	4878,4	5420,5	5962,5
Соняшникова олія	5419,7	6021,9	6624,1
Разом	14441,0	16045,5	17650,1

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

В перспективі Україна в 2025 р. за реальним сценарієм може очікувати від експорту пшениці – 4603,1млн дол. США, кукурудзи – 5240,5 млн дол. США, соняшникової олії – 6021,9 млн дол. США. Разом сума прогнозних надходжень може бути рівна сумі 16045,5 млн дол. США.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дозволяють обґрунтувати такі висновки та пропозиції:

1. Продовольче забезпечення населення країн світу є глобальною проблемою, яка потребує участі всіх держав. Відмінності в територій, що належать державам, з точки зору перспективності їх використання для виробництва продукції сільського господарства, чисельності проживаючого населення, рівня доходу громадян, а також війни, стихійні лиха, епідемії і багато інших факторів порушують баланс, що формується на основі узгодження умов між усіма країнами світу в частині участі кожної з держав у процесі продовольчого забезпечення. Продовольча проблема, незважаючи на досягнутий людством технологічний і соціальний прогрес, є, як і раніше, однією з гострих глобальних проблем; її задовільне рішення, незважаючи на активні зусилля, що робляться і на міжнародному, і на національному рівнях, поки не досягнуто. Тому й у XXI ст. вона потребує уваги. Особливо загострюється ця проблема у періоди нестабільності, викликані різними чинниками: політичними, військовими, соціальними, кліматичними та інших.

2. Дослідження показало, що у 2024 р. у всьому світі до 309 мільйонів людей стикаються з гострою нестачею продовольства осередки голоду залишаються практично незмінними. Регіони, де досі існує голод, — це переважно Африка, з особливим акцентом на країни Африки на південь від Сахари, Азію та Латинську Америку. Найбільшими за чисельністю населення країни, що зазнали продовольчої небезпеки, були: Нігерія, Демократична Республіка Конго, Афганістан, Судан, Ефіопія.

3. Війна в Україні розв'язала новий тип складної глобальної продовольчої кризи з перебоями в постачанні та зростанням вартості ключових сільськогосподарських ресурсів, таких як паливо, транспорт та добрива. Результати показують, що ця війна породжує продовольчу небезпеку не лише в Україні, але й у всьому світі через дефіцит виробництва та постачання зерна,

а також вищі ціни. Загалом, експорт продовольства з України в період 2021–2024 рр. зазнав значних викликів, проте завдяки державним стратегіям та зусиллям аграріїв країна продовжує забезпечувати себе та інші країни (включаючи країни, що мають гостру продовольчу небезпеку) продовольством, зберігаючи статус одного з гарантів глобальної продовольчої безпеки. В 2024 р. експорт продовольства з України становив 59,15% від загального експорту, а за 2021-2024 рр. – 51,43%. В структурі загального експорту з України за 2021-2024 рр. серед продовольства перша позиція належить продуктам рослинного походження – 28,54% (в 2024 р. – 32,41%), другу позицію займає експорт жирів та олій – 12,83% (в 2024 р. – 13,79%); третю позицію займає експорт готових харчових продуктів – 7,00% (в 2024 р. – 9,00%), на четвертому місці позицію займає експорт тваринних продуктів – 3,06% (в 2024 р. — – 3,94%).

4.Формування глобальної продовольчої безпеки повинно мати в основі системний підхід, що враховує стан середовища життєдіяльності (природно-біологічний потенціал ареалу), інтереси суб'єктів (сформовані світоглядом, знаннями, завданнями), дії суб'єктів (засновані на вміннях і витрачених). технічні, економічні, управлінські). Продовольчу безпеку може гарантувати лише сильна аграрна економіка. Забезпечення продовольчої безпеки України вимагає скоординованих зусиль уряду, приватного сектору та міжнародних партнерів для адаптації до сучасних викликів та мінімізації негативних наслідків глобальних ризиків. Подальший розвиток національної продовольчої системи України у першу чергу це стосується розвитку аграрної науки, що формує фундаментальну основу для другого етапу «зеленої революції», обумовленого зміною клімату, дефіцитом водних ресурсів, природними аномаліями, необхідністю створення нових адаптивних систем господарювання, технологій і виробництв, диверсифікації діючих, тобто всіх напрямків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк П. О., Антонюк О. П., Ступницька Т. М., Баранюк Х. О. Зміни в товарній структурі як умова зростання експорту агропродовольчих товарів: аналітична оцінка. *Економіка харчової промисловості*. 2024. Т. 16, Вип. 3. С. 3–12.
2. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2023. Вип. 1 (28). С. 115–128.
3. Атаманчук З. А., Присяжна К. О. Глобальна продовольча проблема та шляхи її вирішення. *Бізнес Інформ*. 2025. №1. С. 33–39.
4. Бібла І. І. Торговельна політика країн у розв'язанні глобальної продовольчої проблеми. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. № 1. С. 192-206.
5. Вісіна Т. М., Кравчук П. Я., Олійничук Д. С. Глобальна продовольча проблема: еволюція теоретичних підходів. *Економічні науки. Серія : Економічна теорія та економічна історія*. 2018. Вип. 15. С. 38-46.
6. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за 2020-2024 рр. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02. 05. 2025).
7. Глобальні проблеми в галузі продовольчої безпеки та причини їх виникнення. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/c5d90e17-8bd9-4691-8dab-26207362c717/content> (дата звернення 20.04.2025).
8. Глущенко Я. І., Сахно К. С. Аналіз впливу війни в Україні на експортний потенціал вітчизняної харчової промисловості. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2023. № 12(1). С. 42–52.
9. Дребот О. І., Палапа Н. В., Діхтяр І. О. Продовольча безпека — глобальна проблема людства та основні чинники, що впливають на неї. *Агроекологічний журнал*. 2024. № 3. С. 6-17.

10. Ємцев В. І., Слободянюк Н. М., Ємцева Г. Ф. Внесок світового рибного господарства у рішення глобальної продовольчої проблеми. *Інтелект XXI*. 2022. № 2. С. 33-37.
11. Задоя А. О. Структура товарного експорту України: оцінка еластичності динаміки товарних груп. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2023. № 1. С. 6–20.
12. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу за 2020-2024 рр. . URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02. 05. 2025).
13. Зубар І. В. , Онищук Ю. В. Стратегія продовольчої безпеки в умовах війни. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 2. С. 78-82.
14. Інструмент Міжнародного торгівельного центру TradeMap: вебсайт. URL: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c804%7c%7c%7c%7c440711%7c%7c%7c6%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 (дата звернення: 04. 05. 2025).
15. Киш Л. М. Товарна структура експорту та імпорту сільськогосподарської та продовольчої продукції. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 9. С. 78-87.
16. Кіндзерська С. Експортні переваги України в аграрному секторі економіки. *Scientific and practical almanac «Innovative science»*. 2025. №1. С. 180-185
17. Кіндзерська С. Менеджмент сталого розвитку організацій: стратегії, інновації, цифрові рішення: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м.Житомир, 30 квітня 2025 року) Житомир:Вид-во «Поліський національний університет», 2025. С. 75 - 81
18. Коваленко В. В., Шолом А. О., Ковальова М. Л. Експорт товарів з України: зміни в період воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 10. С. 209–212.

19. Конохов С. В. Роль національних економік у структурі глобальної продовольчої проблематики. *Інтелект XXI*. 2018. № 5. С. 9-12.
20. Країни, які потребують зовнішньої продовольчої допомоги. URL: <https://www.fao.org/giews/country-analysis/external-assistance/en/> (дата звернення 20.04.2025).
21. Кучечук Л. В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2016. Вип. 5. С. 40-44.
22. Лазарько А. О. Статистичне оцінювання продовольчої залежності країн світу від українського експорту основних видів продукції сільського господарства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2023. № 3. С. 17-23.
23. Лояніч В. Вплив глобалізаційних процесів на формування продовольчої безпеки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск №67. (Дата звернення 07.04.2025). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4697/4638> (дата звернення: 02. 05. 2025).
24. Насирходжаєва Д., Яценко О., Топілдєв С., Бібла І. Глобальна продовольча безпека: стан, проблеми та напрями забезпечення. *Міжнародна економічна політика*. 2022. № 2. С. 7-37.
25. Павловська І. Г. Світовий досвід управління ризиками продовольчої безпеки: аналіз та перспективи впровадження в Україні в повоєнний час. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія : Економіка*. 2023. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/admthp_2023_15_3 (дата звернення: 22.04.2025)
26. Пасемко Г. П., Бесєдіна Г. Є., Бага Л. Г., Борисовський І. С. Вплив державної економічної політики та глобалізації на розв'язання продовольчої проблеми. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 1. С. 251-262.

27. Попко О. В. Важливість глобальної продовольчої проблеми для України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 2. С. 46-51.

28. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації: розпорядження КМУ від 23 липня 2024 р. № 684-р. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3282/3206/?> (дата звернення: 22.04.2025)

29. Радченя О. М., Клименко Л. В., Мусієнко С. І. Експортний потенціал аграрних підприємств України в умовах військового стану. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2023. Вип. 102(2). С. 145–155.

30. Стратегія національної безпеки України: затверджено Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 (редакція від 07.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 22.04.2025)

31. Тімченко О.Л. , Михайлюк А.А. Експортний потенціал аграрного сектору України в умовах воєнного стану. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023 № 10 <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/download/2247/2276/5761?> (дата звернення: 22.04.2025)

32. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2020-2024 pp. . URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02. 05. 2025).

33. Томошук І. В., Борболюк Є.А. Значення аграрного сектору економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3282/3206/?> (дата звернення: 22.04.2025)

34. Хаєцька О.П., Лояніч В.О. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. URL: DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.47>(дата звернення: 02. 05. 2025).

35. Халатур С. М. Розвиток зовнішньої торгівлі України як вектор вирішення глобальної продовольчої проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(3). С. 120-123.

36. Черновалова Х. Економічні підсумки 2024 року у світі: відновлення та стрибок цін на продовольство. URL: <https://money.comments.ua/ua/article/economy/ekonomichni-pidsumki-2024-roku-u-sviti-vidnovlennya-ta-stribok-cin-na-prodovolstvo-754211.html> (дата звернення: 03. 05. 2025).

37. Шлапак А. В. , Конохов С. В. Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22(3). С. 112-115.

38. Яценко О. М., Овчаренко А. С. Глобальна проблема продовольчої безпеки та перспективи органічного виробництва. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2018. № 1. С. 332-343.

39. Яців І. Вплив експортно-імпортних операцій на формування продовольчої безпеки України. *Аграрна економіка*. 2020. Т. 13, № 1-2. С. 3-13.

40. Channing Arndt, Xinshen Diao, Paul Dorosh, Karl Pauw, James Thurlow The Ukraine war and rising commodity prices: Implications for developing countries. *Global Food Security*. Volume 36, March 2023. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2023.100680> (дата звернення 20.04.2025).

41. Global Food Security Index. URL: <http://foodsecurityindex.eiu.com/> (дата звернення: 02. 05. 2025).

42. Impacts of the Russia-Ukraine war on global agriculture: spillover effects and policy responses. URL: <https://ag.purdue.edu/commercialag/home/paer->

article/impacts-of-the-russia-ukraine-war-on-global-agriculture-spillover-effects-and-policy-responses/ (дата звернення 20.04.2025).

43. Ozili, Peterson K. Global Economic Consequences of Russian Invasion of Ukraine. URL: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/120781/1/MPRA_paper_120779.pdf (дата звернення 20.04.2025).

44. Research Paper. The impact of the Russia-Ukraine conflict on the extreme risk spillovers between agricultural futures and spots. *Journal of Economic Behavior & Organization*. Volume 217, January 2024, Pages 91-111.

45. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024. URL: <https://www.fao.org/publications/fao-flagship-publications/the-state-of-food-security-and-nutrition-in-the-world/en> (дата звернення: 02. 05. 2025).

46. The War in Ukraine, Agricultural Trade and Risks to Global Food Security. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-agricultural-trade-and-risks-to-global-food-security.html> (дата звернення 20.04.2025).

47. Walter Leal Filho, Mariia Fedoruk,, João Henrique Paulino Pires Eustachio, Jelena Barbir, Tetiana Lisovska, Alexandros Lingos and Caterina Baars. How the War in Ukraine Affects Food Security. *Foods* 2023, 12, URL: <https://doi.org/10.3390/foods12213996> (дата звернення 20.04.2025).

48. World Bank Group. Food-Security-Update-112-January-17-2025. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-112-January-17-2025.pdf> (дата звернення: 02. 05. 2025).

49. World Bank Group. Food-Security-Update-115-April-25-2025 року. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-115-April-25-2025.pdf> (дата звернення: 02. 05. 2025).

ДОДАТКИ